

Hovorna.

Odchod Josefa Purcnera z redakce. Pan rada nejvyššího soudu Josef Purcner oznámil těsně před vydáním dvojčísla nového ročníku tohoto časopisu výboru naší Právnické Jednoty a redakci našeho listu, že mu pro přetížení úředními pracemi není dále možno setrvati ve své funkci jakožto předseda Jednoty a spoluredaktor jeho přílohy. Resignaci svou označil jako neodvolatelnou.

Co znamenal a znamená J. Purcner jako dlouholetý funkcionář Jednoty a redaktor vědeckého orgánu této Jednoty, netřeba věrným čtenářům jeho i bezprostředního předchůdce nynějšího časopisu »Zpráv Právnické Jednoty moravské« šíře vykládati. Ačkoliv redakce časopisu jest si vědoma, že nepíše nekrolog a neloučí se, přece považuje za svou povinnost upozorniti čtenářstvo výslovně na tuto událost, tak bolestnou pro ni a pro Jednotu. Neboť nám, kteří dnes pracujeme za poměrů naprosto změněných, větších a výhodnějších, sluší, abychom při každé příležitosti — a zejména tedy při odchodu Purcnerovu — vděčně vzpomínali těch, kdož dlouholetou, neúnávnou a tichou, ni zisku ni slávy zasvěcenou činností v poměrech malých, neutěšených a svízelných připravovali půdu pro novou generaci, o tolik šťastnější politicky a kulturně. Bez oněch průkopníků vědecké a literární práce v rakouském a německém Brně, nebývalo by nač navázati v Brně českém a svobodném, v sídle druhé české právnické fakulty. Mezi nejpřednější z těchto průkopníků náleží též J. Purcner. V tom tkví také jeho bohatá zásluha o českou vědu a praxi právnickou na Moravě.

Právnická Jednota a redakce Časopisu respektovala Vaše přání, pane rado, abyste byl sprostěn svých funkcí. Nechtěla a nemohla by je však respektovati, kdyby rozloučení a resignace měly býti trvalými.

F. W.

Literatura.

Dr. Frant. Weyr: **Soustava československého práva státního**, Brno, 1921, str. 374.

Profesoru Weyrovi přísluší nesporně ta zásluha, že první z vědeckých pracovníků podjal se úkolu podati veřejnosti soustavný výklad československého práva státního. Jest to úkol stejně záslužný, neboť naše veřejnost postrádala až dosud spisu, který by způsobem soustavným pojednal o státním právu našeho mladého státu, jako radostný, neboť tentokráte jest to státní právo našeho vlastního státu, československé republiky, jež jest předmětem výkladu profesora české university. Chápu také v plné míře význam a dosah prvního odstavce úvodu, praví-li autor, předkládaje veřej-

nosti první soustavu československého práva státního: »Činím tak s pocity, které po staletí nebyly dopřány žádnému českému právníku a jsem si dokonale vědom štěstí, že osud dopřál mně této příležitosti.«

Autor byl více než kdo jiný z theoretických právníků povolán k tomu napsati takovéto dílo. Byl členem nejen revolučního Národního shromáždění po celou dobu jeho trvání, nýbrž i ústavního výboru a měl tedy vzácnou příležitost býti stále u kolébky první definitivní ústavy naší republiky a z vlastní zkušenosti seznati celý průběh jednání o této ústavě. Anž by tedy musil zvláště studovati protokoly ústavního výboru, může nás jaksi autenticky zpravovati o úmyslu zákonodárcovu, o důvodech, proč to či ono ustanovení bylo přijato a pod., což pro nás, ostatní theoretické právníky jest důležité nejen povšechně, nýbrž zvláště i z toho důvodu, že celé jednání ústavního výboru dalo se s naprostým vyloučením veřejnosti.

Úkol a v podstatě i předmět spisu jest udán autorem samým: uvedení v soustavu velkého díla zákonodárného, jemuž říkáme ústava československá. Jest to soustavný výklad ústavy československé ve formálním smyslu, tedy v podstatě ústavní listiny republiky československé, nikoli ústavy této republiky v materiálním smyslu, čili jinými slovy, jest tu podána, abych mluvil ústy autorovými, »vědecká soustava ústavních základů našeho mladého státu«. Ústavy obecní, okresní, župní jsou tu podány jen ve zcela stručném nástinu.

Účel tohoto spisu jest dvojitý: jednak má býti informační pomůckou pro každého, kdo si přeje seznati ústavy naší republiky, jednak má to býti universitní učebnice.

Dílo samo se rozpadá na dvě části: úvodní, kde jest podán stručný nástin t. zv. obecného práva státního, a hlavní, kde jest obsaženo československé právo státní.

Úvodní část o t. zv. obecném právu státním prohlašuje autor za jeden z mnohých ústupků, které byl nucen učiniti pedagogickým účelům. K tomu dlužno přičiniti několik poznámek. Pravdu má autor, staví-li se proti tomuto právu, neboť takovéto obecné právo státní vůbec neexistuje. Není ho proto, že existence jeho by vyžadovala jednak nějakého právního útvaru státům nadřizeného, jehož přece není, jednak i organisace »obecného« řádu právního, jehož částí by byly pozitivní řady právní, t. j. právní řady určitých států. V odporu proti tomuto obecnému právu státnímu není ostatně autor sám. Právě státovědec, z něhož autor si chce bráti vzor, prof. Pražák, byl také přímo zásadním odpůrcem tohoto práva a vůdce t. zv. juristické školy státovědecké v Německu. Laband, ve svém životním díle »Das Staatsrecht des deutschen Reiches« tohoto obecného práva státního nezná. —

Ale odpor proti obecnému právu státnímu jest po mém soudu vyvolán spíše jen nesprávným označením. Nelze přece toto obecné právo státní bráti ve významu svého času obecného práva v protivě k právu partikulárnímu, tak asi, že by toto právo státní se bralo v protivě k pozitivnímu právu státnímu. Správně toto obecné právo státní má zníti »všeobecná nauka o státu«, ovšem nikoli jako věda užitá, jak omylem se domnívá autor, ježto užitou naukou o státu jest politika, nýbrž jako věda theoretická, čímž rozuměti dlužno souhrn pouček o státu vůbec, o jeho ústrojí, funkcích, formách, o povaze, ústrojí a pravomoci státních orgánů, o postavení státního občana vůči státu atd. V tomto významu pokládám ovšem za nutno, aby při každé učebnici pozitivního práva státního byly jaksi úvodem předeslány takovéto základní poučky všeobecné nauky o státu. To doznává ostatně i autor sám právě, že nauka o »obecném právu státním« může velice prospěti poznání konkrétního pozitivního práva státního. Spisovatel, který by tak neučinil, byl by nucen, ač-li by skutečně chtěl podati učebnici, tyto základní poznatky přičiniti k příslušným výkladům pozitivního práva státního, neboť mnohdy určitý pojem právní, zejména v oboru práva státního, lze náležitě objasniti jen zároveň výkladem jeho protivy. Pochybují na př.,

že by se někomu podařilo náležitě vysvětliti na př. pojem a podstatu republiky, kdo by náležitě nevyložil také pojem a podstatu monarchie, neb republiky zastupitelské bez současného výkladu republiky bezprostřední, resp. republiky parlamentní bez náležitého výkladu republiky vybudované na zásadě dělení moci ve státu atd. Výklady takového podávané v části zvláštní, t. j. ve výkladu pozitivního práva státního, byly by jen na újmu souvislosti.

Praví-li tedy autor, že stručná stať o t. zv. všeobecném právu jest jeden z ústupků, dovolují si tvrditi, že se zřetelem na to, že spis má býti také universitní učebnicí, bylo to přímo nutno. Vždyť i prof. Pražák, zajisté také silný odpůrce tohoto t. zv. všeobecného práva státního, předeslal ve druhém vydání svého »Rakouského práva ústavního« úvodem »Základní rysy všeobecného práva státního«.

Autor definuje stát jako právnickou osobu, která jest zároveň normovým subjektem všech právních norem s původní relevancí právní, a odkazuje v tomto směru ohledně podrobnějších výkladů na svoje »Základy filosofie právní«. Není úkolem této zprávy obíratí se normativní teorií autorovou a není také zde prostě na to místa. Přece však pokládám za záhodno poněkud blíže přihlédnouti k jeho definici státu. Autor praví, že dlužno přesně rozlišovati normativně-právnický pojem státu a pojem státu ve smyslu historickém, sociálním, politickém atd. S tím lze zajisté souhlasiti. Vezmeme-li na př. historický vývoj státu, pozorujeme, jaké dalekosáhlé proměny zde prodělává pojem státu. I to jest správné, že stát není muzeem zevnějšího světa, nýbrž souhrnem jistých funkcionálních vztahů mezi lidmi aneb jinými slovy synthesa našich poznatků o těchto vztazích. Ale přes to autorova definice státu vzbuzuje přece jisté pochybnosti. Podle autora jest dvojitá cesta, jakou hledáme definici státu. Buď rozebereme zjevy, které se obecně nazývají »státy«, a zjistíme jich společné pojmové znaky, načež znaky všem těmto jednotlivým zjevům, jež jsme takto prozkoumali, společně, prohlásíme za podstatné části povšechného pojmu »státu«. Aneb si nejprve položíme obecný pojem státu a pak rozhodneme, zda jednotlivý zjev jest státem čili nic. Prvou cestu možno nazvati indukci, druhou dedukci. Autor zvolil cestu druhou. Tato cesta nezdá se mi však býti správnou. Nevyhovuje jednak po mém soudu logickému pochodu, jakým z jednotlivých představ o určitém předmětu pojem hledáme, jednak zdá se mi pochybným, zda pojem zjevu po výtce empirického, jakým zajisté stát jakožto produkt historického vývoje jest, lze konstruovati cestou aprioristickou. Ovšem dlužno hned k tomu připomenouti, že ani sám autor nekonstruoval svůj pojem státu ryzí cestou aprioristickou, vždyť výslovně poznamenává, že při konstrukci tohoto pojmu lze se z různých důvodů přikloniti více méně běžným představám o státu. A zajisté i autor, když konstruoval svůj pojem státu, měl před očima představy různých existujících států.

Ale proti autorově definici státu vznikají pochybnosti ještě z jiného důvodu. Stát jako produkt dlouhého historického vývoje jest nejen útvarem právním, nýbrž zajisté i útvarem sociálním, totiž jedním z útvarů resp. svazků, ve kterých lidstvo od nepaměti žilo, ovšem odlišným od ostatních takovýchto svazků jednak relativní svou dokonalostí, jednak zvláštní svojí povahou. Tu pak ovšem vzhází otázka, zda s normativně-právnickou definicí státu vůbec vystačíme, zda touto definicí vystihujeme skutečný stát existující, či spíše nějaký stát ideální a dále, zda se tím nepodává definice jen jakéhosi výseku — abych užil slov autorových — státu, nikoli však státu v plnosti jeho i jako právního útvaru. A konečně ještě jedna otázka. Je-li stát právnická osoba, která jest zároveň subjektem všech právních norem, tu dlužno se ptáti, kam zařaditi právní obyčej. Právní obyčej jest zajisté také právní norma, ale kdo jest jeho subjektem? Stát zajisté nikoli, neboť právní obyčej vzniká nikoli jako něco od státu chťného; v tom právě se liší právní obyčej od zákona jakožto normy státem chťné a vydané. Subjektem právního obyčeje není stát, nýbrž určité prostředí, resp. určité vrst-

vy neb kruhy osob, a závaznost jeho záleží v právním přesvědčení těchto vrstev resp. dotčeného prostředí.

Právní obyčej jest pramen práva právě tak jako zákon. Jest to právo nepsané obsahující právní normy, jichž vízící moc není o nic menší než práva psaného zákona. Jsou státy, jichž právní řád se skládá při nejmenším stejně měrou z práva psaného a nepsaného (Anglie statute law a contr. common law). A právě ve veřejném resp. v ústavním právu význam právního obyčeje vystupuje mnohem více v popředí než v právu soukromém. Lze-li právo soukromé uvésti v pevný uzavřený systém, nelze tak učiniti v právu veřejném resp. ústavním. Zde vedle ústavní listiny, resp. ústavních a jiných zákonů uplaňují se t. zv. zvyklosti, které v podstatě nejsou ničím jiným než právními obyčejí a jež ústavu v mnohém směru doplňují, ba mnohdy dokonce i mění. Mluvíme tu o změně ústavy nastaví mlčky, povlovným vývojem, t. j. právě důsledkem těchto ústavních zvyklostí, protívou ke změně ústavy zákonem chtěné (něm. Verfassungswandlung a contr. Verfassungsänderung). Význam těchto ústavních zvyklostí jest dalekosáhlý. Jimi z valné části se řídí veřejný život ve státu, jen ony vytvořily důmyslnou soustavu vládní, kterou nazýváme soustavou parlamentní, jimi se upravuje vzájemný poměr představitelů jednotlivých státních funkcí, po výtce funkce zákonodárné a funkce výkonné. Ústava a zákony, tedy normy zákonem vydané a chtěné, obsahují v tomto směru velmi málo. Anglie na př. nemá vůbec psané ústavy; tam to, co obecně nazýváme ústavou, jest souhrn různých zákonných ustanovení, soudcovských rozhodnutí, právních obyčejů a ústavních zvyklostí. (Skutečnost tato svedla Toqueville (La démocratie en Amérique) k výroku, že Anglie nemá vůbec ústavy.) Jeden z nejlepších státovědců anglických Dicey (Introduction to the study of the law of the Constitution) praví, že právník nemůže ovládati zákonnou stránku anglické ústavy, aniž by neznal ústavních zvyklostí, a Freeman (Growth of the English Constitution) praví, že vedle psaného zákona vyrostla ústava nepsaná čili obyčejová. Autorovi, zdá se, ušla anglická literatura státovědecká a rovněž i anglická ústava, neboť jinak nebyl by mohl napsati na str. 200 v poznámce, že v otázce kontrasignace »pokud jde o poukaz na Anglii, jedná se tam právě je o »starobylý zvyk« (rozuměj politický), nikoli o právní předpis ústavy anglické«. Právních předpisů (podle autora patrně zákonných) jest opravdu málo. Anglická ústava, jako ústava nepsaná, se skládá vlastně jen ze starobylých zvyků (rozuměj politických).

Takto tedy pozorujeme, že vedle norem vydaných státem jsou právní normy, jichž normovým subjektem není stát, a které oproti normám vydaným státem mají dokonce i moc derogacní. Z toho vyplývá, že stát není normovým subjektem všech právních norem a že tedy ani s hlediska normativního s touto definicí nevystačíme.

Ovšem na druhé straně dlužno uznati vědeckou snášenlivost autorovu, že vedle své definice podává také běžnou definici ve smyslu korporacní theorie, takže čtenář sám má na vybranou, pro kterou z obou těchto definicí se rozhodnouti.

Vyloživ pojem státu přechází autor k formám státním. Podle něho jest nauka o formách státu v podstatě naukou politickou, ježto pro ryze normativní nazírání na právo nemá prý roztřídování států podle jednotlivých typických forem nijakého významu. I v tomto názoru odchyľují se od autora. Vycházíme-li, nikoli snad od nějakého státu ideálního, nýbrž od státu skutečně daného, pozorujeme, že právní řád v každém státu stanoví, jak se tvoří vůle státní, kdo jest nejvyšším orgánem státním, jak tento orgán vzniká, zda právní řád připíná vlastnost tohoto orgánu na určitou skutečnost, či na určitý pochod právní atd. Zde tedy nejde jen o rozdíly rázu politického, nýbrž o skutečně rozdíly v právním řádu. Z toho důvodu formy státní, monarchie a republika, nejsou kategoriemi jen politickými, nýbrž kategoriemi skutečně právníckými. Naproti tomu ovšem rozlišování mezi mo-

narchií konstituční scil. vzoru německého a mezi monarchií parlamentní nepadá v obor právní, nýbrž politický. Morachie parlamentní není kategorií právníkou, nýbrž politickou. (Dlužno připomenouti, že autor staví monarchii parlamentní jako protivu k monarchii konstituční, což jest ovšem omyl. Monarchie parlamentní jest také monarchií konstituční a contr. monarchie absolutní a rozlišování mezi monarchií konstituční v užším smyslu a monarchií parlamentní vysvětluje se historickým vývojem a má svůj základ v otázce, odkud vychází veškerá moc ve státu.)

Oproti monarchii autor klade demokracii na místo obvyklého třídění: monarchie-republika. Podstatu demokracie shledává pak autor v zásadě svrchovanosti národa (princip demokratický). Nesouhlasím s tímto názorem. Demokracie v tomto smyslu není protivou monarchie, neboť v některých monarchiích zásada svrchovanosti národa jest vyslovena přímo v ústavní listině. Tak jest tomu na př. v Belgii (čl. 25. ústavní listiny), v Rumunsku (čl. 31. úst. list.), v Řecku (čl. 21. úst. list.), kteréžto státy mají přece formu monarchickou. Otázka svrchovanosti národa byla až do nejnovější doby do světové války dělidlem mezi monarchiemi konstitučními, a státovědecká literatura rozlišovala monarchii konstituční vybudovanou na zásadě svrchovanosti panovníkovy čili na principu monarchickém (monarchie vzoru německého) a konstituční monarchii vybudovanou na zásadě svrchovanosti národa čili na principu demokratickém (monarchie vzoru francouzsko-belgického čili monarchie parlamentní). Toto rozlišování pozbylo však svého významu světovou válkou: všechny monarchie vybudované na principu monarchickém padly a na jejich místo nastoupily republiky (avšak monarchie vybudované na principu demokratickém se šmahem udržely). Kdybychom tedy podle autora chtěli protivu monarchie shledávati v zásadě svrchovanosti národa — užívám místo výrazu »lid« raději »národ« — dospěli bychom k závěru, že monarchií vůbec dnes není, což se ovšem neshoduje se skutečným stavem. Demokracie není kategorií právníkou, nýbrž politickou a nezbyvá tedy, než se přidržeti dosavadního rozlišování státních forem na monarchii a republiku, jakožto kategorií právnických.

Autor dále vykládá pojem státu jednotného a sdruženého, formy států sdružených, organisaci státu resp. státní moci a jejich orgánů; pojednává zde m. j. o způsobu voleb do sborů zastupitelských, o způsobu a výkonu vlády a o vztazích moci výkonné k moci zákonodárné.

Na to přistupuje autor k vlastní části svého díla: k československému právu státnímu. Správně připomíná autor, že vznik československého státu jest skutečností metanormativní, t. j. tento vznik nelze normativně ani vyložiti, ani ospravedlniti. Ovšem, po mém soudu nelze již také tvrditi, že by každý stát nový vznikl revolucí. Revoluce a kontr. evoluce znamená převrácení dosavadního právního vývoje, porušení daného právního stavu a porušení právní nepřetržitosti ve smyslu formálním. A tu lze si přece zcela dobře představit, že by nový útvar státní mohl vzniknouti na podkladě dosavadního stavu právního, se zachováním existujících právních, resp. ústavních předpisů. Zamýšlené vyrovnání s národem českým v r. 1871, jehož obsah bylo vytvoření resp. obnovení českého státu, jest toho nejlepším dokladem. Ovšem, vznik resp. obnovení československého státu v r. 1918 jest skutečnou revolucí právní, jest převrácení dosavadního právního stavu. Mezi bývalou monarchií lotrinskou a dnešním státem československým právní souvislosti hledati nelze. Ovšem, jak správně připomíná autor, této souvislosti resp. nepřetržitosti právní tu není pouze ve smyslu formálním, jest tu však takřka plná právní nepřetržitost obsahová čili materiální, což také zákonem z 28. října 1918 bylo výslovně — po mém soudu ovšem více méně nadbytkem — stanoveno.

Autor jedná tu nejprve o území československého státu,*) načež pře-

*) Jest zajímavo, že naše ústavní listina postrádá ustanovení, co vlast-

cházi k povšechnému rázu a vnější úpravě právního řádu. Zde se podává jaksi všeobecná část ústavního práva republiky československé. Autor vykládá zde pojem právního řádu, ústavy, ústavních a obyčejných zákonů. Naše ústavní listina přijala celkem soustavu ústavy ztrnulé, nikoli však do těch důsledků, jako činí ustava americká. Rozlišování mezi zákonem ústavním a zákonem prostým může mít ovšem jen v tom případě cenu i praktickou, je-li tu instituce, která by bděla nad šetřením tohoto rozdílu a dovedla také v daném případě zakročiti. Touto institucí jest ústavní soud zavedený čl. II. uvoz. zákona k ústavní listině, který rozhoduje o tom, vyhovují-li zákony československé republiky a zákony Podkarpatské Rusi zásadě čl. I. téhož uvoz. zákona, že totiž zákony odporující ústavní listině, jejím součástkám a zákonům jí měnícím a doplňujícím jsou neplatny. Správně zde připomíná autor, že takovéto zákony odporující ústavním zákonům nebudou samy o sobě neplatny, nýbrž že jejich neplatnost vyslovuje ústavní soud. Tu pak neplatnost tuto sluší pojímati ex nunc, t. j. teprve tehdy, až dotčené rozhodnutí ústavního soudu bude uveřejněno ve Sbírce zákonů a nařízen. Dále se zde pojednává o povšechné derogační klausuli uvoz. zákona k ústavní listině, o způsobu vyhlásování zákonů, o formě, titulu a o vnějších odznacích státu československého.

Na to přistupuje autor k orgánům státním. Podle pořadu přijatého ústavní listinou, jedná nejprve o orgánech zákonodárných. Moc zákonodárnou vykonává Národní shromáždění ustavené na soustavě dvoukomorové; vedle toho jest tu však také sněm Podkarpatské Rusi. Autor zcela správně připomíná, že svrchovaným orgánem zákonodárným, vybaveným t. zv. kompenzační kompetencí, jest pouze Nár. shromáždění, nikoli také sněm Podkarpatské Rusi. Ale, což jest dosti s podivem, nevyvozuje z toho ohledně poměru Podkarpatské Rusi k republice československé také správné důsledky. Zajisté jest tu dvojitý právní řád: československý a podkarpatsko-ruský. Ale oba tyto právní řády nemají stejnou právní povahu. Pouze československý právní řád má, abych mluvil slovy autorovými, původní relevanci právní, nikoli také právní řád Podkarpatské Rusi, který právně jest z onoho odvozen. Vždyť, jak autor sám — a zajisté plným právem — tvrdí, Národní shromáždění může i autonomii Podkarpatské Rusi zrušiti, takže

ně tvoří území republiky československé. Očekávali bychom to jednak z toho důvodu, že podle samotné ústavy hranice republiky lze měniti jen ústavním zákonem, jednak i proto, že republika československá jest státem nově vytvořeným, pro jehož hranice byly směrodatny z části právo historické — nikoli však úplně, jak vidíme na osudu českého Slezska — z části však t. zv. přirozené právo národnosti — Slovensko a Podkarpatská Rus. (Také nemají všechny části republiky československé stejnou povahu. Země bývalé koruny české jsou zeměmi historickými s přesnými historickými hranicemi, které si zachovaly až do převratu zvláštní svou historicko-politickou individualitu, jako t. zv. státní zlomky. Naproti tomu Slovensko a Podkarpatská Rus nejsou historickými zeměmi, ani nemají historických hranic; jsou to územní útvary libovolně vytvořené mírovými smlouvami. Pokud pak právní povahy se týče, odlišují se země bývalé koruny české a Slovensko na straně jedné a Podkarpatská Rus na straně druhé.)

Že ústavní listina nemá ustanovení o tom, jaká území tvoří republiku československou, ačkoli jest to první (definitivní) ustava naší republiky vůbec, a že rovněž i materiale ústavní listiny, jak zpráva ústavního výboru, tak i vládní zpráva důvodová o tom zachovávají mlčení, vysvětliti sluší tím, že v době, kdy ústavní listina byla zdělávána, byly, jak správně připomíná autor, některé části našeho území dlouho sporné. Tu pak zajisté nebylo možno v ústavní listině uváděti územní rozsah republiky, který nebyl ještě zcela určitý, nepřihlížíme-li ani k tomu, že teprve po vydání ústavní listiny došlo k určitým změnám hranic, jež pak podle § 3. úst. listiny bylo by lze provésti jen ústavním zákonem (pozn. ref.).

právní řád Podkarpatské Rusi vezme jako takový za své. Vycházíme-li z tohoto přesvědčení, nemůžeme se přiklonit k mínění autorovu, že by Podkarpatská Rus byla nějakým státem, takže by republika československá byla státem složeným na způsob státu spolkového. Naopak dlužno tvrdit, že republika československá jest státem jednotným, pouze zeměmi decentralisovaným, a že Podkarpatské Rusi můžeme nanejvýše přiznati povahu t. zv. státního zlomku. To ostatně autor sám doznává; ovšem sluší zajisté jemu přisvědčiti v tom, že konečný úsudek bude lze si učiniti až po úplném vybudování československého právního řádu.

V této kapitole pojednává autor o složení Národního shromáždění (úprava práva volebního, volební řízení, právní postavení členů Národního shromáždění) a jeho působnosti (jednací řády, orgány sněmovny, funkční období a zasedání, předměty jednací a způsob jich projednávání).

V kapitole o orgánech výkoných vymezuje autor nejprve s hlediska povšechného poměr mezi jednotlivými funkcemi státními. Užívá k tomu konstrukce právních norem prvotných a druhotných. O tom ostatně zmiňuje se také již v části všeobecné. Oněmi jsou normy mající původní relevanci právní, t. j. zákony čili »právní normy v užším slova smyslu«, těmito pak všechny normy, které svou právní relevanci odvozují od norem jiných. Zákonodárny orgány nazývají ty, jež jsou povolány stanovit normy prvotné, kdežto orgány výkonými, čítajíc v to i soudy, nazývá všechny ostatní orgány, jimž tato pravomoc nepřísluší. Pokud pak zvláště se týče poměru mezi mocí vládní a výkonou a mocí soudcovskou, pravdu má autor, praví-li, že aplikaci práva nevykonávají jen soudy, nýbrž také úřady správní (právě tak, jako na druhé straně soudy neaplikují jen právo, nýbrž vykonávají i moc výkonou), i že tedy mezi oběma těmito druhy úřadů, orgánů státních, zásadně rozlišovati nelze. V tom ovšem autor není prvý; sám Montesquieu vlastně moci soudcovské neuznával, čítaje ji k moci výkoné. Ale autor při vyšetřování povšechného poměru mezi jednotlivými funkcemi státními vychází spíše z formálního dělení funkcí státních, než z dělení materiálního. V praktickém životě nelze po mém soudu materiální dělení uvést v naprostý soulad s dělením formálním. Pokusila se o to ústava Severoamerické Unie, ale ani tento pokus se nezdařil. Jednak sama ústava byla nucena činiti v tomto směru více méně značné ústupky (senát kongresu vykonává také akty správní, na př. schvaluje státní smlouvy), jednak praktická nutnost oproti zásadám theoretickým, uloženým v ústavě, vede mistry k obcházení ústavy. Materiální dělení státních funkcí theoretické a praktické své hodnoty zajisté nepozbylo.

Autor pojednává předem o prezidentu republiky. President republiky jest podle ústavní listiny hlavou státu — autor přehlíží zde se zřetelem na tvrzení na str. 184., že podle § 2. úst. listiny jest president hlavou republiky —; avšak správně připomíná autor, že označení toto jest výlučně dekorativní, poněvadž z něho nelze odvozovati nijakých důsledků co do jednotlivých povinností a práv presidentových. Autor líčí tvz způsob volby a právní postavení presidenta republiky. Jest věru podivno, že se neobíral obšírnější otázkou dělby moci vládní a výkoné mezi presidenta republiky a mezi vládou, kterážto dělba zasluhuje tím více pozornosti, že jest to skutečná novota ve zřízení státním, se kterou se v nijakém jiném státu nesetkáváme. Autor praví tu jen, že § 64., odst. 2., jest důležitým prejudicem ve prospěch vlády, podle kterého veškerá moc vládní a výkoná, pokud výslovně není vyhrazena prezidentu republiky, přísluší vládě; správně však praví, že postavení presidenta republiky jest neústrojné, neboť president jest orgánem moci vládní a výkoné v míře velice skrovné. Nás by ovšem velmi zajímalo zvědětí jaksi z autentického pramene, jak vlastně k této dělbě moci vládní a výkoné došlo; bohužel, nedovídáme se tu o tom ničeho.

Autor jedná dále o náměstkovi presidenta republiky i o zvláštních ustanoveních platných pro prvního presidenta republiky československé, načež přikročuje k vládě.

Vláda jest podle ústavní listiny vlastním představitelem moci vládní a výkonné a jednotným symbolem státní správy. Ústavní listina rozlišuje přesně příslušnost vlády jakožto sboru a příslušnost jednotlivých jejích členů. Tato jest určena příslušností ministerstev, jichž náčelníky tito členové jsou. Takto byla vytvořena ve vládě jakožto sboru zvláštní instituce odlišná od jednotlivých ministerstev a těmto jaksi nadřízená. Legislativní účel toho jest, jak nás autor zpravuje, aby celkový směr správní činnosti všech ministerstev byl jednotný a dále, aby byla zvýšena záruka přísné nestranosti při rozhodování případů.

Vláda jest odpovědna jednak politicky, jednak právně čili trestně, jednak civilně. Politická odpovědnost jest odpovědností kolektivní: vláda jest odpovědna jako sbor. Podle přesného znění ústavní listiny jest vláda politicky odpovědna pouze poslancecké sněmovně. Autor sice praví, že nelze za to míti, že by ústavní listina byla si přála, aby vláda zásadně nebyla senátu vůbec politicky odpovědna, t. j., aby v zápase mezi vládou a senátem zůstala vítězem vláda. Nesouhlasím s tímto názorem. Naopak tvrdím, že jednak z §§ 75.—78. úst. list., jednak ze zprávy ústavního výboru, jednak i z povšechné nálady, která u jednotlivých členů Národního shromáždění se přímo zásadně vystupňovala proti jakékoli druhé komoře, byl tu zřejmý úmysl zákonodárce vyloučiti senát z vlivu na politickou odpovědnost. Ale jiná jest otázka, zda senát skutečně ze všeho vlivu jest vyloučen a to i podle samotné ústavní listiny. Zde opět se uplatňuje osvědčená zásada, že zákon může býti někdy moudřejší než zákonodárce. A tu má autor nesporně pravdu v tom, že vláda přes to jest odpovědna politicky také senátu a že senát má po ruce dosti prostředků, politickou odpovědnost vlády uplatňovati.*) Po mém soudu půjde vývoj věci ve prospěch senátu, jako vůbec i v jiných demokratických státech s volenou sněmovnou horní, senát se silně uplatňuje na úkor sněmovny poslancecké. Právní — autor užívá výrazu »trestní« — odpovědnost jest odpovědností individuální. Civilní odpovědnost vyplývá z obecné zásady občanského práva o náhradě škody.

Dále promlouvá autor o organizaci veřejných úřadů. V povšechném rozhledu mluvě o župním zřízení správně vytýká, že zákon tak dalekosáhlého významu, který mění od základů dosavadní organizaci správní, jakým jest zákon o župním zřízení, ponechává beze všeho omezení vládě, aby nařízením určila počátek jeho účinnosti. V oddíle »ministerstva« rovněž zcela správně připomíná, že z ministerstva s plnou mocí pro Slovensko, zřízeného po rozumu § 14. zákona z 10. prosince 1918, čís. 64. sb. zák. a nař., se ve skutečnosti vyvinulo zvláštní ministerstvo pro Slovensko, o jehož věcné příslušnosti vůbec chybí řádně vyhlášené ustanovení; tím byl zajisté učiněn průlom do základních pravidel organizačních, platných pro nejvyšší úřady správní.

V této kapitole jest také probrána organizace Podkarpatské Rusi, která v instituci a pravomoci guvernéra a viceguvernéra silně nám připomíná vzory uherské.

Další kapitola jedná o moci soudcovské. Autor probírá zde jednak povšechnou organizaci soudní, jednak soudnictví správní. Správný jest jeho úsudek o významu a oprávněnosti porot, které v demokratických státech jsou zbytečným přežitkem. Doložití sluší, že autor čítaje moc soudcovskou k moci výkonné, proti čemuž by ostatně nebylo snad ani zásadních námitek, není ochoten uznávati zvláštních odlišných znaků soudnictví od činnosti správních úřadů. Jemu nejsou ani sympatické snahy, které chtějí zaručiti soudcům nějaké výjimečné ústavně-právní postavení od úředníků správních. Ideálem theorie a praxe proň jest, aby domnělý rozdíl mezi státním úředníkem správním a státním soudcem byl v budoucnosti odstraněn. Nesdílím tyto náhledy. Pokládám za nutno, aby soudnictví bylo i na dále v

*) Viz k tomu i můj článek: Ústavní listina československé republiky a vliv cizích ústav, Sborník věd právních a státních, roč. 1921.

celkové skladbě organisace státní vyhrazeno místo zvláštní. Jest sice správnou, co praví autor, že v moderním státu jsou správní úředníci právním řádem stejně vázáni jako soudcové; přece však činnost soudců jest jiná než správních úředníků. Soudec — a to platí stejnou měrou o soudci obecném jako o soudci správním — jest vázán pouze zákony, správní úředník jest nad to vázán ještě vládními nařízeními. Soudec jest ve výkonu svého úřadu na vládě nezávislý, kdežto o správních úřednících tak tvrditi nelze; naopak celková politika vládní jest směrodatná i pro správní úředníky. U soudů jest uplatněna soustava kolegiální — s výjimkou pouze pro nejnižší instance —, u správních úřadů však v převážné míře soustava monokratická. Soudec jest významným představitelem bezpečnosti právní, jejíž zárukou jest samostatnost a neodvislost soudcovská. Historická skutečnost, že v každém státě teprve tehdy se dostavuje plná bezpečnost právní a svoboda, když soudcové se stali samostatnými a neodvislými, nepozbývá své váhy ani v demokraciích: nemusí býti nepřitelem svobody a právní bezpečnosti jen absolutní monarcha, nýbrž i »lid«, stane-li se davem. Z těchto důvodů jsem pro zvláštní ústavně-právní postavení soudců.

Následuje kapitola: práva a svobody, jakož i povinnosti občanské. Pokud povšechného významu t. zv. práv státo-občanských se týče, tu autor se přidržuje teorií německých, které vidí v ustanovení o těchto právech více méně jen pouhé akademické zásady, »monology zákonodárcevy«, jež v praxi nemají významu norem závazných pro soudy a pro správní úřady. Správnou jest ovšem, že mnohá takováto ustanovení obsahují pouhé zásady, jichž provedení jest vyhrazeno »obyčejnému« zákonodárci, takže koncem konců rozhodný tu bude vždy dotčený zákon obyčejný. Ale na druhé straně nelze upříti, že některá ustanovení obsahují zase jasně a striktní předpisy. Nesdílím názor autorův. Nevidím v ústavních listinách právní překážky, postavené mezi státní občany a státní moc na prospěch oněch. Ústavní listina jest zákon, který právě proto, že stanoví základy celé organisace státní i poměru jedince jakožto občana státního ke státu a dále proto, že má tvořiti bezpečný základ pro celý ústavní i právní vývoj ve státu, má zvýšenou moc zákonnou, aby byla chráněna proti rozmarům nahodilé většiny parlamentní. Také pokládám za bezpředmětné, ba přímo za jalové, příti se o to, zda státní moci jest vůči občanstvu dovoleno vše, co jí není výslovně zakázáno, či zda jest jí zakázáno vše, co jí není výslovně dovoleno. O poměru občanstva ke státu a vůbec o poměru občanů vůči sobě navzájem nerozhodují jen zákony, nýbrž zajiště také mrav, zvyk, kulturní úroveň atd. Kdyby lidé žili jen a jen podle zákona, byl by to život prostě nesnesitelný. Význam formulace státoobčanských práv v ústavní listině záleží po mém soudu v tom, že základní zásady poměru občana ke státu a k jeho moci jsou kryty zárukami zvýšené moci zákonné, takže »obyčejný« zákonodárce jest těmito zárukami vázán. Význam těchto práv není přece o nic menší v demokracii než v monarchii: svobody státoobčanské nutno chrániti jak nahoru, t. j. proti libovůli (absolutního) vladaře a orgánů jemu sladě oddaných, tak i dolů, t. j. proti libovůli mass, u kterých pocit odpovědnosti jest ještě mnohem menší než u (absolutních) vladařů. A nelze přisvědčiti náhledu autorovu, že s praktického hlediska jest těžko rozeznávati »obyčejného« zákonodárce od ústavního, když ve skutečnosti jsou to tiž lidé, kteří rozhodují o obyčejných i o ústavních zákonech a když celý rozdíl se prakticky scvrkává na určitou kvalifikovanou většinu a na quorum. Nelze prý míti za pravděpodobné, že by »obyčejný« zákonodárce byl náchylný rušiti svobody a práva občanská, kdežto ústavní zákonodárce byl by jase ochráncem. O to se tu konečně ani nejedná. Zde jde právě o to, že s praktického hlediska právě důsledkem kvalifikované většiny a zvýšeného quora jest tu důležitý rozdíl mezi »obyčejným« zákonodárcem a mezi zákonodárcem ústavním, ježto obyčejný zákonodárce může poměrně snadno měniti zákony, nikoli také zákonodárce ústavní. A význam státoobčanských svobod záleží právě v tom, že se tu kladou určité meze moci zákonodárné, takže tato práva se vy-

mykají pravomoci zákonodárce obyčejného a jsou podřazena přímo pravomoci zákonodárce ústavního.

Z »katalogu« jednoživých těchto práv státo-občanských dlužno blíže přihlédnouti k vývodům autorovým o svobodě učení a svědomí, resp. o poměru státu k náboženským společnostem a vyznáním. Náhledy autorovy o t. zv. odluce státu od církví jsou velmi zajímavé a dlužno k nim jen přivědčiti. V původní vládní osnově ústavní listiny byla v § 121. věta: »Mezi státem a církvemi budiž zaveden stav odluky«. I kdyby tato věta se stala částí ústavní listiny, nebylo by bývalo tím řečeno ničeho, poněvadž bylo by nutno dříve si ujasnit a rozhodnouti, co jest to odluka státu od církví. A tu má bezpodmínečně pravdu autor, tvrdí-li, že v tomto směru jest takřka obecná nejasnost a pletení pojmů, právě tak, tvrdí-li, že žádný stát nemůže provésti zásadu odluky do posledních důsledků, neboť aspoň tolik zájmu jako na úpravě poměrů soukromých spolků musí míti na úpravě poměrů církevních korporací. Svrchovanost státní jest bezpodmínečně zachovati v neztenčené míře.

Dále jsou velmi zajímavé vývody o ochraně menšin národnostních, náboženských a rasových. Autor zde rozlišuje mezi právy individuálními a právy kolektivními. Nelze upříti, že toto rozlišování jest z valné části založeno ve znění ústavní listiny: §§ 128.—130. jednají o právech státních občanů, kdežto §§ 131., 132. o právech menšin. Přes to však nesdílím názor autorův, že by při menšinách šlo o práva kolektivní. Právo kolektivní předpokládá nutně — jak ostatně autor sám připomíná — aby tu byly skutečně kolektivity ustavené jako celky, v nichž členství bylo by po případě i závazným, resp. jako korporace. Toho tu však není. »Menšiny« u nás nejsou nějakými celky, »menšinou« dodnes rozumíme souhrn jedinců podle různého dělidla se zřetelem na to, o jaké menšiny tu jde, avšak bez jakékoli organizace, která by z nich činila nějaký jednotný celek. Dokud však takováto organizace, ovšem se závazným členstvím, provedena nebude, nelze tu mluvit o ochraně a o právech menšiny jako takové, nýbrž jen o ochraně a o právech jednotlivých příslušníků jejích, tedy nikoli o právech kolektivních, nýbrž jen o právech individuálních. Ovšem, velmi mnoho bude v tomto směru záležitosti na zvláštních zákonech, kterými zásady vyslovené v §§ 131., 132. budou provedeny.

Rovněž k vývodům autorovým o právu jazykovém dlužno přičísti několik poznámek. Autor pojednává o otázce, je-li stát náš státem národním či národnostním, praví, že pokud bereme výraz »národní« stát ve smyslu státu národnostně jednotného, jest to tvrzení nesprávné, k němuž se může odhodlati snad praktický politik, nikoli však theoretický vědec. S tímto náhledem autorovým souhlasiti nelze. Autor přehlíží zde, že výraz »národní« stát nelze bráti jen ve významu státu národnostně jednotného, neboť pak by národních států v tomto přísném slova smyslu bylo mizivě málo. Nebyly by národním státem na př. Francie, Německo, Anglie, Severoamerická Unie atd. Výrazem »národní« stát sluší rozuměti historickou skutečnost, že určitý národ založil stát, že celému státnímu zřízení vtisknul svůj odlišný národní ráz, i že dějiny toho státu jsou v podstatě dějinami dotčeného národa. A v tomto směru jest republika československá i s hlediska vědeckého, nikoli snad jen politického, skutečně národním státem českým, neboť historický stát český byl založen českým národem, státní zřízení jeho mělo ráz český, který sice později začal se zabarvovati živly cizími, zejména západními, ač do míry celkem nepatrné, takže prvotní český ráz zůstal vždy zachován, dějiny českého státu jsou dějinami českého národa a státoprávní boj český po r. 1848 jest bojem výhradně českého národa; rovněž osamostatnění v r. 1918 jest dílem jen českého národa; ostatní národnosti k tomu nepřispěly ničím. Z téhož důvodu také všim právem důvodová zpráva ústavního výboru prohlašuje státy, které tu vznikly na půdě bývalého Rakousko-Uherska, za státy národní.

Neshodují se dále s autorem v jeho výkladu jazyka státního. Předem

připomínám, že nepokládám spor o výraz »státní« či »oficielní« za ryze politický. Spor ten má hlubší kořeny. Výraz »státní« a »oficielní« nejsou synonyma, a ti, kdož trvali na výrazu »oficielní« z důvodu, že se to přimykalo co nejtěsněji k textu smlouvy St.-Germainské, dali na jevo, že nepochopili přesného významu francouzského slova »officiel(le)«. Slovo to pochází z latinského officium, což znamená úřad. Tento význam má také toto slovo ve všech jazycích, pokud těmito bylo přejato (office, ufficio). Odtud také zřizenci, kteří v primitivních státech jsou nejdůležitějšími představiteli úřadů, slovou »oficiry«. Officiel(le) značí tedy úřední. Ale výraz »langue officielle« znamená ještě něco více. Francouzský jazyk nemá takového přesného výrazu pro slovo »státní«, jako naše řeč i užívá pro to výrazu »national«. Výraz »langue nationale« užito pro náš jazyk neměl by však jasného významu. Přesnější výraz jest tu »langue officielle«; jinými slovy: langue officielle správně do češtiny přeloženo dává nám »jazyk státní«. Proto po mém soudu výraz »langue officielle« bylo do našeho jazyka přeložiti jen výrazem »jazyk státní«. A pokládám za velkou chybu, že do našeho jazykového zákona se dalo vedle výrazu »jazyk státní« ještě »oficielní«, jednak z toho důvodu, že v češtině slovo oficielní může znamenati také tolik co obřadní, jednak i proto, že ústavní listina každého státu, tedy i našeho, má se vyznamenávati přesností a čistotou jazykovou. Ale slovo oficielní není ani přesné, ani jazykově čisté, neboť správně česky, když bychom toho slova chtěli užíti, mělo tu zníti oficiální. Tvrdilo-li se pak v Národním shromáždění, že znění jazykového zákona má se přimykati co nejtěsněji k textu smlouvy St.-Germainské, bylo tu lze velmi dobře užíti obratu: »Jazyk československý jest státním jazykem (langue officielle) republiky«. Tak by tomu byl rozuměl každý, kdežto znění jazykového zákona tak, jak nyní jest, jest pouze zbytečné matení pojmů.

Rovněž nesouhlasím s autorem, že by nebylo nějakého obecně ustáleného významu slova »státní jazyk«. Autor přičítá normativní význam pouze podrobnému výpočtu jednotlivých výsad československého jazyka uvedenému v odst. 1.—3. § 1. jazykového zákona; ovšem správně připomíná, že výpočet tento jest uveden pouze příkladmo. Hájím proti tomu náhled, že význam »státní jazyk« má obecně ustálený obsah. Rozumíme tím jazyk, kterého z povinnosti úřední užívají úřady a soudy, který jest úředním jazykem parlamentu, ve kterém se vyhláší zákony atd., zkrátka, který v životě státním převládá tou měrou, že každá úchyłka z tohoto pravidla ve prospěch jazyka jiného musí býti zákonem zvláště stanovena. Souhlasím úplně s autorem, že výpočet oprávnění státního jazyka jest pouze příkladný; ostatně autor větu, že ze slůvka »zejména« lze pro sporné případy interpretační vyvoditi povšechnou presumci ve prospěch jazyka za státní prohlášeného svůj výše uvedený náhled do jisté míry sám seslabuje.

Konečná kapitola spisu jedná o státním občanství a o právu domovským. —

Toť celkem podstatný obsah celého spisu. Autor již v předmluvě apeluje při posuzování spisu na šetrnost a shovívavost, ježto jest možno, ba pravděpodobno, že leckde něco přehlédnul a pochybil. Po mém soudu nebylo takovéhoho apelování třeba. Spis jeho jest velmi dobrý, takže zcela dobře obstojí nejen před kritikou šetrnou a shovívavou, nýbrž i před kritikou přísnou. Nejsem stoupencem autorovy normativní theorie, ba jsem jejím přímým odpůrcem — to jest ostatně autorovi dobře známo. — Ale to mně nevadí, abych se o jeho spisu nevysslovil s naprostým uznáním. Na skutečnosti této nemění ničeho, že tu a tam s náhledy autorovými nesouhlasím, ba že je někde prohlašuji i za nesprávné. To jest zajisté věcí náhledu. Autorovi budou se snad zdáti některé moje náhledy v této zprávě obsažené nesprávnými. Zde může jíti jen o subjektivní resp. relativní správnost či nesprávnost; absolutní správnost a nesprávnost existuje jen ve vědách exaktních. Na spisu se mně líbí m. j. i vědecká snášlivost, která se uplatňuje nejen v obecné části spisu, nýbrž i v části zvláštní, rovněž i by-

stré úsudky autorovy. Žádoucnou by bylo, aby autor byl dbal více jazykové čistoty. Že spis vykazuje mezery, jest samozřejmo; vždyť československý státní řád sám vykazuje citelné dosud mezery. A čekati, až státní řád československý bude hotov, nebylo, jak správně dí autor, lze.

Pokud systematicky spisu se týče, přidržel se autor v převážné míře soustavy ústavní listiny.

Lze s dobrým svědomím říci, že spis jest úplně chvály hodný, a že autor může být s ním vším právem spokojen. Bohumil Baxa.

Lehrbuch des bürgerlichen Rechtes von Robert Mayr, Professor an der deutschen Universität in Prag. Nákladem Gebrüder Stiepel, Ges. m. b. H. v Liberci. Svazek první, stran 610 a XXXI. a XXIII. **Soustava občanského práva**, napsal univ. prof. Dr. Robert Mayr, české vydání zpracoval univ. prof. Dr. Rudolf Dominik. V Brně 1922. Nákladem Barvič a Novotný. (Sbírka spisů právnických a národohospodářských, sv. VIII.) Kniha první stran 242. —

Civilisté pražské německé university zasloužili se o vědu rakouského občanského práva měrou nemalou, vždyť přece byli pražští němečtí civilisté jediní, kteří vypracovali úplně systematické zpracování občanského práva. Ale ani Krainz, ani Krasnopolski nedošli k tomu, aby práci svoji publikovali za svého života. Krainz našel však pietního vydavatele ve vídeňském profesoru Piaffovi a později v Ehrenzweigovi, jenž system jeho úplně přepracoval, takže v šestém vydání jeho vystupuje již jako samostatný autor. Přednáškový materiál Krasnopolského zpracoval s velkou pílí v rozměrný system Kafka, ale system nedošel svého ukončení, neboť díl všeobecný a věcná práva nevyšla. Tak vedle Ungera, jehož všeobecný díl je ovšem spíše rozsáhlou monografií základních nauk než částí systému a Schifffnera, který práci Ungera v u excerpoval, jsou tyto systemy pražské velmi cenné.

K těmto dvěma civilistům pražským přistupuje Robert Mayr, takéž profesor na německé universitě v Praze, a vydává svůj system občanského práva. Velká přednost jeho spočívá v tom, že autor sám vydává svoji práci, která je ovšem jednodušší a tím i jasnější než, vydával-li práci posmrtnou vydavatel jiný. Patrně to bylo na vydáních Krainzova systému. Z Mayrova systému vyšla první polovice ve dvou dílech, obsahující nauky obecné a věcná práva. Mayr zachovává tradiční rozdělení systému německých pandektistů: nauky všeobecné, věcná práva, obligace, právo rodinné a dědické. System tento utvářil se v 19. století pod vlivem nauky o subjektivním právu. Tato nauka o subjektivním právu byla a je chloubou německé civilistiky. Pod vlivem Hegelovy filosofie položeny byly první počátky, pojem ten dále vypracovali Windscheid, Ihering a stal se osou německé civilistiky, oposice proti panujícímu směru reprezentované duchaplným Thonem nebyla ani jeho stoupenci řádně oceněna. Na kodifikaci německého občanského zákoníka měl rozhodný vliv Windscheid a proto není divu, že i jeho pojem subjektivního práva byl v jádře německým občanským zákoníkem recipován. Civilistika pak německého občanského práva tento pojem subjektivního práva dále analyzovala a dospěla k celému systému dalších pojmů. Význačný je v tom směru Thurův všeobecný díl občanského práva, kde se všemi finessami je na systému pojmů subjektivního práva pracováno. Mayerův system podává nám výtěžky tohoto učení v německé civilistice panujícího.

Česká civilistika třebaš nečetná, přece má svůj odlišný charakter. Randa byl sice úplně pod vlivem Stahla a Windscheida, ale později počíná se u nás uplatňovati vliv Thonův a francouzské civilistiky (Tilsch), nejbližší panujícímu učení německému zařaditi by bylo Krčmáře. V posledním desetiletí pracemi Kallabovými a Weyrovými buduje se samostatná právní filosofie česká, a prohlašují oba směry za ústřední pojem nikoliv subjektivní právo, ale právní normu a z něho odvo-

zený pojem subjektivní povinnosti. Tak v české právovědě na rozdíl od německého učení je povinnost a nikoliv subjektivní právo základním pojmem právním, z něhož dlužno při dogmatickém výkladu právním vycházeti. Tím však česká právověda ve výsledcích blíží se značně právovědě francouzské, ač nevycházejí vždy z podobných předpokladů. Je tedy určitý rozdíl mezi doktrínou německou a českou. To musíme mít na paměti, když přistupujeme k Mayrově práci.

Není úkolem tohoto krátkého referátu podati úplný kritický rozbor *Mayrovy* práce, to vyhražujeme si na budoucí dobu, chceme jen stručně upozorniti na obsah vyšlé části, když jsme podali všeobecnou charakteristiku tohoto spisu a jeho poměr k české vědě.

Mayr psal svoji práci před převratem, psal tedy system rakouského práva občanského, takovým jeho system zůstal a mohl zůstat, poněvadž jak v Rakousku, tak i v sudetské části Československa zůstalo občanské právo téměř nezměněné v platnosti, autor pak přihlíží k zákonodárství obou republik zachovávaje metodu vykladačů obecního práva vzhledem k partikulárním zákonodárstvím statutárním.

Ve všeobecné části pojednává tradičně nejprve o právu objektivním a subjektivním (nejmě cenná je kapitola III.), přidává k tomu kratičkou zmínku o právní povinnosti, pak o nároku a výkonu a kolisi práv. Již tento stručný nástin obsahu potvrzuje úplně naši charakteristiku tohoto spisu. Dále přechází k nauce o osobách, které pojímá jako subjekt práva subjektivního a dospívá celkem k pojetí právnické osoby ve smyslu *Girkeho*, pak pojednává o objektu subjektivního práva zvláště kvalifikovaném, totiž o věcech, načež obrací pozornost čtenáře k nauce o právních skutečnostech, kam klade nauku o právním poměru, pak o skutečnostech nabývacích, měnicích atd., o právních jednáních a přidává v pátém oddílu nauku o právní ochraně, pokud se týká práva materialného.

V druhé knize pojednává o právech věcných a to nejprve o držbě, pak o knihovním právu, vlastnictví, služebnostech, reálných břemenech, dědičných právech užitkových a konečně o právu zástavním.

Spis *Mayrův* — jehož bližší rozbor si vyhražujeme — má přednost jasného stručného stylu, při čemž o všech otázkách pojednává s dostatečnou zevrubností, takže bude praktikovi velmi dobrou příručkou. S velkou pak akribií sebraná německá literatura poskytne též i tomu, kdo se o nějakou otázku blíže zajímá, dostatečného průvodce. Česká literatura byla málo celkem používána, ale tam, kde jde o literární zpracování československých zákonů, tam *Mayr* používá literatury měrou přiměřenou. Jest ovšem litovati, že některé velmi cenné práce české literatury civilistické zůstaly autorem nepovšimnuty. Nemohu zde podati v tomto referátě zasloužené ocenění této jistě vynikající práce a musím se spokojiti jen s její všeobecnou charakteristikou. Nebudu však přepínati, řeknu-li, že system *Mayrův* značí velký pokrok v naší civilistice a že může mít velmi dobrý vliv na náš právní život. —

Tuto německou práci *Mayrova* vydává po česku *Rudolf Dominik*. Práce jeho není pouhým překladem, ale přenášením do českého prostředí, což v mnohých a mnohých detailech je patrné. I zdůrazňování povinnostiho stanoviska české vědy právní dovedl *Dominik* s velkým taktem vřaditi do zcela odlišného stanoviska *Mayrova*. Nesmíme zapomínati, že naše právní názvosloví dosud není hotové a že tudíž každá civilistická práce s tímto nedostatkem buď více nebo méně zápasí, proto i v tom směru je ciniti práci *Dominikovu*. Základem civilistické nomenklatury je *Heyrovského* o system římského práva a proto bude nutno názvosloví *Dominikovo* oceniti právě s hlediska systemu *Heyrovského*, což v tomto všeobecném referátu učiniti nemůžeme. *Dominik* dále sebral a zařadil českou literaturu a tím českému čtenáři a české vědě velmi posloužil. Přihlížíme-li k tomu všemu, shledáváme, že *Dominik* učinil mnohem více než pouhý překlad: *Dominik* prostě připojil *Mayrova* práci k českému kulturnímu pro-

středí. Sloh Dominikův je jasný a prostý, takže se velmi dobře čte a tyto okolnosti způsobují, že Mayr-Dominikova soustava občanského práva bude českými právníckými kruhy hojně hledána. Českého vydání vyšel dosud všeobecný díl. Sedláček.

Soukromé pojišťovací právo československé podle zákona z 23. prosince 1917. Část první: úvod a všeobecný díl. Soustavně vykládá Dr. Karel Herrmann Otavský, profesor práv na universitě Karlově v Praze. V Praze 1921. Nákladem České Akademie.

Nejnovějším spisem profesora Herrmanna-Otavského dostává se české literatuře právnícké velkého obohacení. Autor, znám jako spisovatel přesných monografií soukromého práva pojišťovacího a obchodního, podává zde systematické zpracování nejtěžší materie práva soukromého, a to způsobem jaký vykazují jen veliké literatury právnícké v několika málo spisech. Tento spis řadí se důstojně k pracím Ehrenbergrovým, Vivarteho a spisovatelů anglického práva. Co to značí v naší literární posici, dovedou zajisté znalci práva pojišťovacího oceniti. Autor vydal prvou část, která je ovšem nejdůležitější, poněvadž obsahuje nauky všeobecné. Vydání speciální části, která je v rukopise úplně hotov, odloženo bylo z toho důvodu, že ve speciální části chystá vláda některé změny. Autor přihlíží nejen k zákonu ze dne 23. prosince 1917, ale i k právu platnému na Slovensku. O význačném tomto spisu bude v našem časopise zevrubně referováno, prozatím sdělujeme s našim čtenářstvem tuto radostnou novinu, že naše právnícká literatura soukromého práva pojišťovacího staví se tímto spisem po bok největším literaturám světovým. Sedláček.

Dr. Karel Kadlec, ř. profesor právnícké fakulty Karlovy university: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě, druhé pozmeněné vydání, Praha, 1921, stran VIII—498.

Prof. Kadlec jest jeden z nejvýznamnějších a nejplodnějších členů právnícké fakulty pražské. Sotva zaveden byl na právnických fakultách československé republiky na místě dosavadních říšských dějin rakouských a práva německého (části veřejnoprávní) nový předmět, dějiny veřejného práva ve střední Evropě, již vydal učebnici tohoto předmětu, a nyní, po půldruhém roce, jest již druhé vydání, z části pozmeněné, z části doplněné. Změny oproti vydání prvnímu jsou více méně jen rázu formálního. Autor sám v předmluvě k tomuto druhému vydání praví, že po dvou letech, po která tento předmět na fakultě vykládá, neshledal potřebu, aby soustavu svých výkladů sobeméně měnil. Stavba díla zůstává tedy zachována i v tomto novém vydání.

Měl jsem příležitost podati obšírnější zprávu o prvním vydání tohoto díla ve Sborníku věd právních a státních v roč. 1920, seš. 3. a 4. a mohu tedy, pokud vlastního obsahu i druhého vydání se týče, omeziti se jen na stručnou přehlednou zprávu a blíže přihlédnouti jen ke změnám, jež autor provedl ve vydání druhém.

Nová jest část úvodní a to první dva paragrafy zcela, § 3. pak z části. V § 1. obsaženy jsou základní otázky státního zřízení. Zde autor podává všeobecnou část nauky o státu: stručný výklad pojmu státu, orgánů státních, důvodu a účelu státu, státních funkcí, forem státních, t. zv. občanských svobod, samosprávy a států složitých. § 2. podává pak ráz vývoje evropských států ve středověku a ve věku novém. Vysvětluje, jak povstaly jednotlivé státy evropské po ukončeném stěhování národů. Autor dělí tyto státy, krom států východořímského, který si zachoval svoji nepřetržitost od starověku ještě po jedno tisíciletí, ve dvě skupiny: na státy, které povstaly na půdě bývalé říše římské, a na státy, jichž území leží mimo římskou říši. V prvou skupinu spadají státy prvotně germánské, postupem doby však románské, dále Anglie a Německo, ve skupinu druhou pak ostatní státy germánské a dále státy hlavně slovanské. Státy této druhé skupiny majíce mnohem horší podmínky státního a kulturního vývoje, vznikaly

mnohem později než státy skupiny první. Byly vybudovány na základech větším dílem domácích, ač později se i v nich uplatňovaly cizí živly, buď západoevropské, buď byzantské. I v tom jest také rozdíl, že státy skupiny první mají svou dějinnou nepřetržitost a pokročily až k formám velmi dokonalým, kdežto státy skupiny druhé buď se vůbec neudržely, aneb aspoň ve svém vývoji zůstaly daleko za evropským západem.

Státy, jak germánské, tak i slovanské, prodělávaly ve svém vývoji dalekosáhlé změny. Prvotní stát patrimonijní, ve kterém převládá myšlenka soukromoprávní, mění se ve stát feudální: panovník z počátku zajisté neobmezený, začíná se o výkon moci státní dělití se stavy, t. j. s třídami právně i sociálně uzavřenými, kterým vedle panovníka přísluší právo spolurozhodovati o věcech státních. Stát feudální — ovšem v právním pojetí, neboť feudalismus v pojetí sociálním trvá mnohem déle, byv smeten v některých zemích teprve v r. 1848 — přeměňuje se ve stát stavovský, význačný svým dualismem veškeré moci veřejné, nejen v soudnictví, nýbrž i ve financích, ve vojenství a vůbec v celé správě veřejné: myšlenka jednotného státu, jak ji vytvořil starý věk, jest tu na dobro odstraněna dualismem moci královské a moci stavovské. Během 17. století pozorujeme však novou změnu: stavovský dualismus se začíná pozvolna překonávat a vývoj věcí spěje opět k jednotné státní moci. Vývoj ten jde však jinou cestou v Anglii a jinou opět cestou na pevnině evropské. V Anglii se dospívá k jednotné státní moci institucí specificky anglickou »krále v parlamentu (the King in Parliament)«. Na pevnině se však dociluje jednoty této způsobem tím, že se panovníkovi podařilo zlomit moc stavů a na troskách moci stavovské povýšiti nebývalou měrou svoji moc: moc zeměpanská se stává mocí státní a panovník jeví se býti výhradním představitelem státu. Panovnický absolutismus započítá nejdříve kořeny ve Francii, kde instituce generálních stavů vychází již počátkem 17. století a šíří se odtud na východ. V 18. století bere tento absolutismus na sebe formu t. zv. osvíceného absolutismu, který pojímá postavení vladaře nejen jako právo, nýbrž spíše ještě jako povinnost: panovník jest povinen pečovati, pokud možno o nejvyšší blaho státu a poddaných. Myšlenka osvíceného absolutismu, prvotně zajisté pokroková, stává se však v zemích německých a v monarchii lotrinské utkvělou představou a zvrhuje se v policejní absolutismus. Ve Francii však velká revoluce francouzská podrývá definitivně základy monarchie absolutní a těžiště moci ve státu přenáší z vyšších dvou stavů na t. zv. třetí (le tiers état) na stav městský. A byť i restaurace za Burbonů znamenala v mnohém směru návrat k monarchii starého rázu, přece jen myšlenky hlásané a také uplatněné za revoluce nebylo již lze udusiti. Stát absolutistický jest tu již překonaným stanoviskem a myšlenka státu konstitučního, národně zastupitelského razí si zdárně cestu. T. zv. červencová revoluce ve Francii a revoluce v Belgii dopomáhá této myšlence definitivně k vítězství, avšak nestačí již jen stát konstituční, nýbrž myšlenka demokratická začíná se při tom uplatňovati. Zásada, že veškerá moc ve státu vychází z národa (princip demokratický) stává se stěžejním bodem liberálně politických programů, r. 1848 znamená bezvýhradně vítězství této myšlenky, ovšem nikoli definitivně. Monarchie konstituční vzoru německého, t. j. monarchie vybudovaná na principu monarchickém (všechna moc ve státu vychází od panovníka) zastavuje ještě postup myšlenky pravé demokracie, ale jen dočasně. Světová válka vyúctovala i s těmito monarchiemi: princip monarchický padá definitivně a na místo monarchií tohoto rázu nastupují republiky. Monarchie vybudované na principu demokratickém se však udržují.

V § 3. pojednává autor o státech střední Evropy. K těm čítá Německo, bývalé Rakousko-Uhersko, Polsko, dále jižní Slovany, nejen Chorvatsko a Slovinsko, nýbrž z části i Srby. Pokud Chorvatů a Slovinců se týče, pokládá to autor — a zajisté vším právem — za tak samozřejmé, že neuznává ani za záhodno zvláště se o tom zmiňovati. Pokud se však Srbů týče, jest to odůvodněno tím, že Srbové tvořili část obyvatelstva bývalé monar-

chie Rakousko-uherské a dále tím, že dnešní království Srbů, Chorvatů a Slovinců jest utvořeno z valné části ze zemí této monarchie. Politický vývoj států střední Evropy jest odlišný od politického vývoje států západních. Jednak se podařilo jen malé části národů vybudovati svůj národní stát, jednak jsou státy tyto většinou jazykově smíšené, takže myšlenka státní jest tu již od počátku komplikována s myšlenkou národnosti.

Vlastní dílo jest rozděleno na dvě knihy. První kniha obsahuje starší formy států středoevropských — stát patrimonijní feudálně úřednický, feudálně stavovský, feudálně absolutistický —, kniha druhá pak stát konstituční, národně zastupitelský.

Kniha první se rozpadá na sedm částí. Část první pojednává o říši francké, ve které vývoj státoprávních poměrů spěje od státu primitivního již k počátkům státu feudálního. Část druhá obsahuje říši německou do r. 1806 (1815). Zde vidíme, jak stát feudálně úřednický přechází ve stát feudálně stavovský i jak se od míru westfalského »Německo stává složitým státem zvláštního druhu, podobným státům spolkovým, nadřazeným knížecím územím státům členským. Imperium vykonává císař společně se souborem říšských stavů shromážděných na říšském sněmu, tedy celé kolegium«. Jednotlivým státům členským přiznává se již také, byť i ještě nikoli úplná, svrchovanost, a dualism státní moci jest tu již překonáván knížecím absolutismem. K této části jsou připojeni dva dodatky: dodatek první jedná o zemích rakouských do r. 1526, kde se líčí územní vývoj rakouských čili alpských, vývoj zemské výsosti, jakož i ústava, správa a soudnictví do doby, kdy dochází k personální unii se státy českým a uherským. Dodatek druhý pak líčí vývoj státu braniborskopruského do r. 1806 (1815).

Část třetí líčí vývoj státu českého do r. 1526, část čtvrtá vývoj státu polského až do jeho zániku, část pátá obsahuje vývoj státu uherského do r. 1526, část šestá pak vývoj států jihoslovanských do r. 1526.

Část sedmá jest věnována monarchii habsburské (rakouskočeskouherské) do r. 1848. Líčí se tu územní vývoj monarchie, snahy o unifikaci trůnního práva a správy a to společná zastupitelstva zemí, zemské ústavy jednotlivých celků státních i období státu byrokratickocentralistického.

Kniha druhá obsahuje stát konstituční. V části úvodní vykládá autor nejprve pojem státu konstitučního, načež líčí vývoj konstitučních států na západě: Anglie, Severoamerická Unie, Francie i sousedních států jihoevropských. V části zvláštní jsou obsaženy dějiny konstitučních snah ve střední Evropě. Kapitola první jedná o počátcích konstitučního zřízení v Polsku, kapitola druhá o konstitučních snahách v Německu od vzniku Německého Bundu (1814) až do založení říše Německé (1871).

Kapitola třetí, oproti prvnímu vydání značně rozšířená, jedná o ústavním vývoji monarchie lotrinské (podunajské) od r. 1848 až do jejího zániku. Různé fáse ústavního vývoje v r. 1848 byly formálně ukončeny oktrojovanou ústavou březnovou (ze 4. března 1849). Ústava tato jest vybudována na principu monarchického, ač místy i v ní se uplatňují tehdy běžné ideje státoprávní. Tato ústava však vůbec ani v život nevstoupila a byla odvolána t. zv. patenty sylvestrovskými z r. 1851. Nastává silná reakce absolutistická, jež jest ukončena vydáním říjnového diplomu. Tento diplom, jakož i ústava únorová snaží se udržeti jednotu monarchie a společný říšský parlament, ale marně. Vyrovnání s Uhry z r. 1867, nesprávně zvané vyrovnáním rakousko-uherským, ustavuje formu dualistickou a ústava prosincová upravuje státoprávní a ústavní poměry v zemích t. zv. neuherských, jimž dán úřední titul: království a země na říšské radě zastoupené. Avšak vyrovnání a prosincová ústava budí silný odpor u Čechů; odstraniti tento odpor jest úkolem vyrovnání s Čechy. Ale články fundamentální, jež toto vyrovnání měly provést, nedošly sankce panovníkovy, ač je panovník před tím již soukromě schválil, a zůstalo to na vyrovnání a na prosincové ústavě beze změny. Státoprávní boj český byl formálně ukončen vstoupením

Čechů na říšskou radu v r. 1879. Ale tím nějaké zlepšení v monarchii nenastalo. Celkové poměry »určovaly ji k federalismu, zatím však ignorováním přirozených skutečností se strany rozhodujících osob, útočností dvou národů (Němců a Maďarů) a slabostí národů ostatních došlo se k dualismu, při němž jen dvě národní individuality měly všechny podmínky, aby se plně mohly rozvíjet, kdežto národové ostatní stlačeni byli do posic etnických více méně živočichů celků«. Nedbání národních zájmů v obou částech této mnohojazyčné monarchie mělo za následek trvalé ústavní boje. V Předlitavsku se vůbec ústavně nevládlo, v Uhrách pak maďarský šovinism činil nemaďarským národnostem život přímo nesnesitelným, a dualism rakuherský byl v podstatě takřka stále jakýmsi spolkem »na výpověď«. K tomu se družila otázka jihoslovanská, jež se čím dále tím více vyvíjela v otázku mezinárodní. Nedostatek ústavního života, nešetření, ba přímo šlapání práv národů neněmeckých a nemaďarských, nepochopení pravých zájmů monarchie těmi, již její osudy řídili, čím dále tím větší vasalský poměr k Německu, byly příčinou šířícího se rozkladu této monarchie. Světová válka vyvolaná Německem a Rakousko-Uherskem učinila konečně světově spravedlnosti zadost: v říjnu 1918 se monarchie rozpadá. »Na troskách jejích vyvstalo nejen království Srbů, Chorvatů a Slovinců a zvětšeno bylo Rumunsko, nýbrž obnoven byl i stát Český, rozšířený o Slovensko a také říše Polská, vznikla i na újmu Ruska a Německa. Ze staré nesprávné firmy Rakousko-Uhersko nezbyli pohromadě už ani bývalí kompacistenti. Ze zemí německorakouských utvořila se nová republika a Maďaři hledají pro starou korunu svatoštěpánskou teprve jejího nositele.«

Oproti vydání prvnímu vydání toto jen získalo na ceně. S tím, že příčiněna byla část úvodní, lze jen souhlasiti. Bylo po mém soudu naprosto správné, že v čelo spisu, který obsahuje dějiny veřejného práva států stře-doevropských, byl dán výklad všeobecných pojmů, jichž znalost jest nevyhnutelná pro pochopení obsahu celé látky. Dlužno uvážiti, že předmět tento jest podáván v prvním ročníku práv, tedy posluchačům, kteří teprve vstupují na právnickou fakultu. Jest to tudíž dobrý důvod didaktický, že výklad všeobecných pojmů byl podán v části úvodní. Ale mluví pro to ještě jiný důvod: ekonomie práce. Vysvětlí-li autor hned v úvodní části jednak pojmy všeobecné, jednak pojmy, kterými se ve spisu neustále pracuje, jako jsou stát patrimonijní, feudálně-úřednický, feudálně-stavovský atd., není třeba jimi zvláště se obíratí v části zvláštní. Pokud se pak týče formálních změn provedených ve skladbě spisu: zařazení výkladu o vývoji zemí rakouských do roku 1526 v část pojednávající o říši Římsko-Německé a dále podstatně rozšíření výkladů o vývoji monarchie lotrinské po r. 1848, i s tím lze jen souhlasiti. Zejména pokud posléze uvedeného výkladu se týče, sluší připomenouti, že důležitost a obsáhlost látky vyžadovaly přímo toho, aby část tato byla podána obšírněji.

Připojena jest obsáhlá literatura ke každé knize a každé části zvláště (celkem na 17 stran) a přehledný rejstřík osobní a věcný.

Posudek svůj o tomto spisu jsem podal již ve zprávě o vydání prvním. Nemohu, než tento posudek opakovati i nyní: Jest to dílo v každém směru velmi zdařilé, které tvoří bezpečný základ pro vybudování tohoto předmětu. —

Boh. Baxa.

Soudní lékařství v cizině. (Zpráva o studijní cestě) Napsal Dr. Frant. Berk a, profesor Masarykovy university, 1922. Str. 99. Nákladem ministerstva školství.